

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2026. № 4.

ISSN 2307-2156

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2026.4.13>

УДК 614.2 : 351.77 : 061.2(477)

Є. В. Кувшинова,

аспірантка, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9703-077X>

Г. Л. Рябцев,

д. держ. упр., професор, професор Києво-Могилянської школи врядування

імені Андрія Мелешевича, Національний університет

«Києво-Могилянська академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3478-825X>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Ye. Kuvshynova,

Postgraduate student, National University "Kyiv-Mohyla Academy"

G. Riabtsev,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Andriy

Meleshevych Kyiv-Mohyla School of Governance,

National University "Kyiv-Mohyla Academy"

PUBLIC POLICY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE PUBLIC HEALTH SYSTEM OF UKRAINE

Цю статтю присвячено розробленню рекомендацій органам влади України з посилення ролі НУО у сфері громадського здоров'я, що базуються на результатах аналізу правових аспектів діяльності неурядових організацій й визначенні ключових викликів їхньої взаємодії з державними структурами. Автори доводять, що попри війну національна система охорони здоров'я зберегла керованість і здатність виконувати свої функції. Наявна в Україні нормативно-правова база дозволяє залучати НУО до співпраці з органами влади у сфері громадського здоров'я. Проте досі не вирішено проблеми недостатньої інституційної підтримки НУО, обмеженого фінансування їхньої діяльності, неузгодженості чинної політики й громадських ініціатив. Існування цих проблем обмежує результативність та ефективність роботи НУО та їхню здатність до довгострокового планування. Щоб забезпечити подальший розвиток НУО, що надають послуги у системі громадського здоров'я, варто запровадити цільове державне фінансування їхньої діяльності, включити НУО у публічно-приватне партнерство, розробити механізми спрощеного доступу до програм фінансування. В Україні має бути запроваджена єдина система моніторингу та оцінки ефективності діяльності НУО у сфері громадського здоров'я. Відсутність такої системи ускладнює інтеграцію НУО у національні програми та плани. Необхідно інтегрувати існуючі бази даних у єдину систему збирання та аналізування даних про реалізацію програм громадського здоров'я, запровадивши стандартизовані критерії оцінки ефективності. Це не лише дозволить порівнювати ефективність діяльності, а й зміцнить довіру суспільства до органів влади. Варто також інституціоналізувати співпрацю між НУО, органами місцевого самоврядування, Центрами контролю та профілактики хвороб, медичними закладами, іншими стейкхолдерами, та затвердити алгоритми міжсекторальної й міжгалузеві співпраці на всіх рівнях управління. Автори пропонують спрямувати подальші дослідження на оцінку ефективності впроваджених законодавчих змін та стратегій у сфері громадського здоров'я, дослідження кращих міжнародних практик залучення НУО та їхню адаптацію до українського контексту.

This article presents recommendations to the authorities of Ukraine to strengthen the role of NGOs in public health, based on an analysis of the legal aspects of NGO activities and the identification of key challenges in their

interactions with state structures. The authors demonstrate that, despite the war, the national health care system has retained its manageability and capacity to perform its functions. The existing regulatory and legal framework in Ukraine allows NGOs to be involved in cooperation with authorities in the field of public health. However, the problems of insufficient institutional support for NGOs, limited funding for their activities, and inconsistencies between current policies and public initiatives remain unresolved. The existence of these problems limits the effectiveness and efficiency of NGOs and their ability to plan for the long term. To ensure the further development of NGOs providing services within the public health system, it is necessary to introduce targeted state funding for their activities, include NGOs in public-private partnerships, and develop mechanisms to simplify access to funding programs. A unified system for monitoring and evaluating the effectiveness of NGO activities in public health should be introduced in Ukraine. The absence of such a system complicates the integration of NGOs into national programs and plans. It is necessary to integrate existing databases into a unified system for collecting and analyzing data on the implementation of public health programs, and to introduce standardized criteria for assessing effectiveness. This will not only allow comparing the effectiveness of activities, but will also strengthen public trust in authorities. It is also necessary to institutionalize cooperation among NGOs, local governments, the Centers for Disease Control and Prevention, medical institutions, and other stakeholders, and to approve algorithms for intersectoral cooperation at all levels of government. The authors suggest directing further research to assess the effectiveness of implemented legislative changes and strategies in public health, research into best international practices of NGO engagement, and their adaptation to the Ukrainian context.

Ключові слова: *громадське здоров'я, неурядові організації, державна політика, вироблення державної політики, соціальні послуги, профілактика захворювань, громадянське суспільство.*

Keywords: *public health, non-governmental organizations, public policy, policy making, social services, disease prevention, civil society.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фізичне, емоційне та соціальне здоров'я населення є ключовим детермінантом гармонійного розвитку суспільства й невід'ємним компонентом системи громадського здоров'я. Тому існує потреба в дієвій політиці розвитку цієї сфери, що вимагає системного підходу й застосування інтегрованих заходів, які враховують запити й можливості всіх заінтересованих сторін, включно з органами влади, суб'єктами господарювання, неурядовими організаціями та населенням загалом.

Підписавши Угоду про асоціацію з ЄС [1], Україна взяла на себе низку зобов'язань у галузі охорони здоров'я. Зокрема, в главі 22 «Громадське здоров'я» наведені вимоги до нашої держави щодо заходів для захисту здоров'я людини як передумови сталого розвитку й економічного зростання. Дотримання цих зобов'язань є неможливим без залучення всіх заінтересованих сторін, передусім неурядових організацій, що провадять свою діяльність у сфері громадського здоров'я.

В умовах глобальних загроз, зокрема пандемії COVID-19, воєнних дій та соціально-економічної нестабільності, неурядові організації (НУО) відіграють усе більш важливу роль у системі формування громадського здоров'я [2; 3]. Вони суттєво впливають на вироблення політики у сфері громадського здоров'я, зменшуючи розриви, що можуть виникати через обмежені ресурси й можливості органів влади. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України [4; 5], НУО беруть участь у понад 60 % профілактичних заходів у сфері охорони здоров'я.

У демократичних правових державах роль НУО стає ще більш актуальною, оскільки саме їхні учасники краще розуміють проблеми у сфері громадського здоров'я і здатні запропонувати органам влади результативні та ефективні способи їхнього вирішення [6]. У США, Польщі, інших державах-членах ЄС НУО є рівноправними партнерами органів влади у вирішенні проблем, що існують у сфері громадського здоров'я, сприяючи кращій

доступності, більшій результативності та вищій ефективності надання медичних послуг [7–9]. Особливого значення залучення НУО набуває під час війни, коли державна система охорони здоров'я працює з набагато більшим навантаженням [4; 5].

Проте залучення НУО до сфери громадського здоров'я потребує чіткої нормативно-правової регламентації. Лише вона здатна гарантувати дієву співпрацю між органами влади й громадянським суспільством. Попри прогрес у розвитку державно-громадянського партнерства, недостатніми залишаються інституційна підтримка НУО у реалізації програм громадського здоров'я, зокрема регіональних і місцевих, а також державне фінансування, що змушує НУО покладатися на міжнародні гранти. Відсутня єдина стратегія залучення НУО до сфери громадського здоров'я, тоді як чинна державна політика не завжди узгоджується з численними громадськими ініціативами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль неурядових організацій (НУО), у тому числі у сфері громадського здоров'я, активно досліджують [3; 5; 7; 9; 10].

«Третій сектор суспільства», куди входять НУО, є важливим компонентом громадського життя, який демонструє динамічний розвиток у глобальному масштабі [6]. Він не лише задовольняє фундаментальні потреби суспільства, але є потужною економічною силою, що впливає на всі аспекти життя. Проте рівень розвитку цього сектора значно різниться. У деяких державах він є рівноправним партнером держави й бізнесу [8; 9], в інших його роль і вплив є обмеженими, і майбутнє цього сектора перебуває під питанням [7]. Наприклад, у Польщі національні програми профілактики ВІЛ/СНІД реалізують за активної участі НУО, які надають послуги в рамках публічно-приватного партнерства [8]. У США неурядові організації беруть участь у реалізації програм охорони здоров'я на місцевому рівні, що дозволяє забезпечити кращу доступність послуг для населення, особливо у віддалених регіонах [9].

Окремо наголошується на значенні партнерства між владою та громадянським суспільством для забезпечення доступності медичних послуг і реалізації профілактичних програм. Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) підкреслюють, що саме НУО відіграють ключову роль у впровадженні заходів громадського здоров'я, особливо для вразливих груп населення, забезпечуючи доступ до діагностики, лікування та підтримки [3]. Аналітики Freedom House зазначають, що громадянське суспільство відіграє критичну роль у подоланні соціальних викликів. Свідченням усе більш активного залучення НУО до вирішення гуманітарних проблем стало зростання рейтингу громадянського суспільства в Україні під час війни [2]. Неурядові організації не лише надають гуманітарну допомогу, але й активно впливають на формування й сприяють реалізації політики зміцнення системи охорони здоров'я [5], беруть активну участь у наданні допомоги людям, які живуть із ВІЛ/СНІД, туберкульозом, гепатитами, іншими соціально небезпечними захворюваннями [8; 9].

Рекомендації Європейської комісії визначають важливість інтеграції НУО в систему громадського здоров'я і передбачають посилення їхньої участі у виробленні політики [11]. Водночас бракує досліджень, спрямованих на розроблення оптимальної моделі співпраці всіх заінтересованих сторін у сфері громадського здоров'я, основою якої мають стати результати аналізу відповідної нормативно-правової бази.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розроблення рекомендацій органам влади з посилення ролі НУО у сфері громадського здоров'я, що базуватимуться на результатах аналізу правових аспектів діяльності неурядових організацій й визначенні ключових викликів їхньої взаємодії з державними структурами.

Основними питаннями дослідження є такі:

1. Як зміни у законодавстві України вплинули на роль НУО у сфері охорони здоров'я.

2. Які заходи сприятимуть правовому врегулюванню діяльності НУО та виробленню дієвої політики у сфері громадського здоров'я.

Щоб досягти поставленої мети, використано: правовий аналіз – для дослідження чинного законодавства України та міжнародних нормативних актів у сфері громадського здоров'я; порівняльний аналіз – для вивчення досвіду Польщі, США, держав-членів ЄС щодо залучення НУО до сфери охорони здоров'я; контент-аналіз – для дослідження матеріалів МОЗ України, ВООЗ, Freedom House; емпіричний аналіз – для оцінювання впливу діяльності НУО на систему громадського здоров'я в Україні на основі матеріалів аналітичних звітів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Право на свободу об'єднання є одним із фундаментальних прав людини, закріплених, зокрема, у Загальній декларації прав людини [12, ст. 20]. Це право відображено у законодавстві України та гарантовано. «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [13, ч. 1 ст. 36]. Право на свободу об'єднання є ключовим елементом демократичного суспільства, який забезпечує економічну, політичну та ідеологічну різноманітність [13, ст. 15]. Свобода об'єднання передбачає можливість громадян добровільно, без примусу чи попереднього дозволу створювати об'єднання або вступати до них, щоб брати активну участь у громадському житті. Одночасно законодавство чітко встановлює, що «ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у своїх правах через належність або неналежність до громадських організацій або політичних партій» [13, ч. 4 ст. 36]. Отже, забезпечення права на свободу об'єднання є не лише проявом демократичних цінностей, але й ключовим чинником формування ефективного

громадянського суспільства, який сприяє розбудові стійкої та справедливої системи громадського здоров'я в Україні.

Закон визначає різні форми й види громадських об'єднань, які забезпечують реалізацію права на свободу об'єднання. У контексті цього належність чи неналежність особи до політичної партії або громадської організації не може бути підставою для обмеження її прав або надання пільг чи переваг, що підкреслює принцип рівності перед законом [14, ст. 314].

Хоча терміни «об'єднання громадян», «громадські формування», «громадські об'єднання (організації)» часто використовують як синоніми, вони мають певні відмінності. Закон [15] установлює визначення та класифікацію громадських формувань, до яких належать політичні партії, громадські об'єднання, професійні спілки та інші види організацій. Отже, громадські об'єднання є лише одним із видів громадських формувань.

У контексті системи громадського здоров'я особливу увагу варто приділити двом основним типам НУО – громадським об'єднанням та благодійним організаціям, оскільки вони відіграють ключову роль у забезпеченні послуг громадського здоров'я та впровадженні профілактичних заходів.

Закон [16] визначає, що «громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення і захисту прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів». Громадські об'єднання поділяють на громадські організації та громадські спілки. Громадські організації формуються фізичними особами, громадські спілки – юридичними особами приватного права. При цьому громадські об'єднання можуть функціонувати як зі статусом юридичної особи, так і без нього, а ті, що мають статус юридичної особи, діють як непідприємницькі товариства, основною метою яких є не одержання прибутку, а реалізація суспільно важливих завдань у сфері громадського здоров'я.

У свою чергу, благодійною організацією визнано [17, п. 3 ч. 1 ст. 1] юридичну особу приватного права, основною метою якої є здійснення благодійної діяльності в одній або декількох сферах, визначених законодавством. Такий підхід дозволяє благодійним організаціям спрямовувати свою діяльність на різні аспекти суспільного життя, забезпечуючи підтримку найбільш уразливих верств населення.

Закон [17, п. 2 ч. 1 ст. 1] визначає, що метою благодійної діяльності є надання добровільної особистої та/або майнової допомоги, «що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара». Сфери благодійної діяльності є досить широкими та включають освіту, охорону здоров'я, екологію, запобігання та ліквідацію наслідків катастроф, соціальний захист, культуру, науку, спорт, права людини, розвиток територіальних громад, міжнародну співпрацю, економічний розвиток, сприяння обороноздатності країни та інші важливі аспекти. Особливу роль у цій діяльності відіграє сфера охорони здоров'я [17, п. 2 ч. 2 ст. 3], яка є пріоритетною для багатьох благодійних організацій, що працюють у системі громадського здоров'я.

Важливою вимогою до діяльності благодійних організацій є заборона надання благодійної допомоги політичним партіям або здійснення будь-якої виборчої агітації [17, ч. 3 ст. 3]. Це положення забезпечує незалежність благодійних організацій і зберігає їхню нейтральність, що є критично важливим для реалізації благодійних проєктів та збереження довіри з боку суспільства.

Благодійні організації можуть функціонувати в трьох організаційно-правових формах [17]. Благодійне товариство – це організація, заснована не менш ніж двома засновниками, яка діє на підставі статуту. Благодійна установа є організацією, активи якої передаються одним або кількома засновниками для досягнення цілей благодійної діяльності, при цьому засновники не беруть участі в управлінні установою. Благодійний фонд – це

організація, яка має учасників, які керують її діяльністю, без зобов'язання передавати активи. Ці форми організаційної діяльності забезпечують гнучкість та ефективність у реалізації благодійних проєктів, дозволяючи організаціям адаптуватися до специфіки своєї роботи.

Таким чином, благодійні організації акумулюють пожертви та інші ресурси для надання адресної допомоги бенефіціарам або для реалізації благодійних проєктів, спрямованих на розв'язання соціальних проблем. Водночас, громадські об'єднання, які мають власну організаційну структуру та правовий статус, захищають права і свобод громадян, задовольняють їхні суспільні, економічні, соціальні, культурні та інші інтереси. У контексті громадського здоров'я їхня взаємодія дозволяє забезпечувати комплексний підхід до розв'язання актуальних проблем, сприяючи підвищенню якості та доступності медичних послуг для населення.

В умовах модернізації української системи охорони здоров'я роль громадських об'єднань і благодійних організацій зростає. Перед суспільством та владою постають завдання з подолання негативних тенденцій у системі охорони здоров'я та створення механізмів її реформування, щоб Україна могла повністю відповідати статусу соціальної держави [13, ст. 1]. Для цього створено законодавчі умови та нормативно-правову базу, що сприяють залученню громадських об'єднань до захисту прав громадян, зокрема на охорону здоров'я [13, ст. 49], а також до співпраці з органами влади.

Зокрема указом [18] визначені стратегічні напрями розвитку громадянського суспільства для «створення сприятливих умов для розвитку громадської ініціативи, самоорганізації та формування дієвого механізму взаємодії між громадянами, інститутами громадянського суспільства, органами державної влади й місцевого самоврядування для забезпечення захисту прав і свобод людини, задоволення суспільних інтересів та забезпечення участі громадськості у процесах ухвалення владних рішень».

Цими напрямами є:

1. «Забезпечення ефективних процедур громадської участі у формуванні та реалізації державної політики на національному й регіональному рівнях, а також у вирішенні питань місцевого значення» [18, п. 1 розділу V]. Ці процедури включають вибори, референдуми, громадські слухання, електронні петиції, консультації із громадськістю, участь громадян у роботі консультативно-дорадчих органів та органів самоорганізації населення. Це сприяє більш активній участі громадян у процесах ухвалення рішень, особливо у сфері громадського здоров'я.

2. «Створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку інститутів громадянського суспільства» [18, п. 2 розділу V]. Цей напрям має на меті популяризацію діяльності громадянського суспільства, спрощення реєстраційних процедур та вдосконалення правового середовища. Зокрема, увагу приділено розвитку волонтерської діяльності, що є важливим напрямом діяльності НУО у сфері громадського здоров'я. Передбачено спрощення реєстрації інститутів громадянського суспільства, поліпшення їх правового становища, розширення можливостей для фінансової підтримки з боку центральних і місцевих органів влади.

3. «Стимулювання участі інститутів громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України» [18, п. 3 розділу V]. Це передбачає підвищення ефективності підтримки участі громадських організацій у соціально-економічному розвитку включно з наданням послуг за рахунок державних і місцевих бюджетів, а також розвиток соціального підприємництва. Цей підхід сприяє більш активному залученню НУО до реалізації програм у сфері охорони здоров'я та вирішення інших суспільно важливих питань.

4. «Створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці» [18, п. 4 розділу V]. Це сприяє взаємодії між громадянським суспільством, державними органами та бізнесом, що є важливим для розбудови системи громадського здоров'я. Заплановано проведення просвітницьких заходів, створення консультативно-дорадчих органів, розвиток співпраці з

міжнародними організаціями для обміну досвідом та спільного вирішення суспільних проблем.

Реалізація названих заходів має створити систему дієвої взаємодії між інститутами громадянського суспільства, органами влади та іншими секторами, що є ключовим для розвитку сфери громадського здоров'я в Україні, сприяти залученню НУО до вироблення політики у сфері охорони здоров'я.

Таке залучення дозволяє значно розширити можливості надання послуг вразливим групам населення, особливо тоді, коли державна система охорони здоров'я не може повною мірою задовольнити їхні потреби. Завдяки своїй гнучкості та можливості швидко реагувати на потреби суспільства НУО здатні ефективно доповнювати державні програми та сприяти підвищенню якості й доступності медичних послуг.

Наступним кроком у розвитку системи громадського здоров'я є законодавче закріплення ролі НУО в наданні послуг громадського здоров'я. Ухвалення відповідних актів дозволить сформувати систему громадського здоров'я, орієнтовану на потреби населення та відповідну міжнародним стандартам.

Правові, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування системи громадського здоров'я в Україні вже визначені [19]. Відповідним законом урегульовано суспільні відносини у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, визначено права й обов'язки державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб, встановлено засади здійснення державного нагляду (контролю) у сферах діяльності, що можуть становити ризик для санітарно-епідемічного благополуччя населення.

При цьому поняття «громадське здоров'я» визначено в законі як «сфера знань та організована діяльність суб'єктів системи громадського здоров'я щодо зміцнення здоров'я, запобігання хворобам, покращення якості та збільшення тривалості життя» [19, п. 2 ч. 1 ст. 1]. Основною метою такої

системи є створення умов для здорової людини в здоровому суспільстві, а пріоритетною функцією – профілактика захворювань, а також забезпечення доступу до послуг з імунопрофілактики.

Суб'єктами відносин у сфері громадського здоров'я є, з-поміж іншого, юридичні особи [19, п. 14 ч. 1 ст. 6] – організації, створені й зареєстровані у встановленому законом порядку, наділені цивільною правоздатністю та дієздатністю [14, ст. 80]. Отже, благодійні організації та громадські об'єднання, створені та зареєстровані відповідно до чинного законодавства, мають статус юридичних осіб і можуть здійснювати діяльність у сфері громадського здоров'я, виступаючи суб'єктами відносин у цій сфері.

Закон [19] установлює механізми співпраці органів влади з НУО у сфері профілактики захворювань і дає їм можливість отримання державного фінансування для реалізації програм у сфері громадського здоров'я.

Важливим кроком у забезпеченні системного розвитку охорони здоров'я в Україні стало ухвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я [20], однією з цілей якої визначено «забезпечення універсального доступу населення до якісних медичних послуг та інструментів реалізації права на здоров'я».

Ця стратегічна мета включає оперативну – «забезпечення прозорості національної політики у сфері охорони здоров'я та залучення громадянського суспільства до прийняття рішень». Її досягнення дозволить встановити ефективні інструменти участі громадянського суспільства у виробленні політики на всіх рівнях, планувати програми й послуги охорони здоров'я за безпосередньої участі громадськості та забезпечити прозорість процесу ухвалення рішень. Зокрема, чинна політика тепер має чіткі пріоритети з посилення участі НУО, що дозволить забезпечити інклюзивний підхід до управління системою охорони здоров'я, зокрема в умовах війни.

Міжнародні організації відзначили стійкість та адаптивність громадянського суспільства України в умовах екстремальних викликів [2].

Організації громадянського суспільства надали допомогу майже 6 млн громадян.

Попри війну, правове середовище, яке регулює діяльність НУО, продовжувало розвиватися, зокрема для задоволення потреб волонтерської діяльності [21]. Зокрема, розширено сферу діяльності волонтерів включаючи надання медичних та гуманітарних послуг, гарантовано державну підтримку волонтерської діяльності, збільшено перелік допустимих витрат, які можуть бути відшкодовані, запроваджено механізм державної підтримки волонтерських ініціатив у сфері громадського здоров'я, спрощено реєстрацію волонтерських організацій, що дозволяє швидше мобілізувати ресурси на допомогу населенню. Зміни до закону [17] спростили реєстраційні процедури для благодійних організацій, надали податкові пільги для благодійних фондів, які працюють у сфері охорони здоров'я, посилили контроль цільового використання благодійних коштів.

Завдяки цьому, у 2022–2025 роках відбулося:

- розширення сфер діяльності, соціальних ініціатив та налагодження взаємодії з ветеранськими організаціями й ініціативами;
- налагодження міжсекторальної співпраці, зокрема з бізнесом, для розв'язання спільних проблем, досягнення згуртованості й стійкості громад;
- реалізація можливостей суспільної й культурної дипломатії для кращого представлення інтересів України закордоном;
- інформування закордонної аудиторії, зокрема на Заході та в державах Глобального Півдня, про ситуацію в Україні й воєнні злочини, скоєні РФ;
- активізація надання міжнародної підтримки Україні.

Попри ці досягнення, українські НУО все ще стикаються з недостатньою забезпеченістю ресурсами для своєї діяльності.

НУО відіграють також важливу роль у забезпеченні доступу до профілактичних та лікувальних послуг, особливо для найуразливіших груп населення. Це насамперед стосується боротьби із соціально значущими захворюваннями (ВІЛ-інфекція, туберкульоз, гепатити, інші інфекційні

хвороби) [5]. НУО часто є першою ланкою допомоги, забезпечуючи ключові групи доступом до профілактичних послуг, діагностики, лікування й підтримки, створюючи більш інклюзивну й ефективну систему охорони здоров'я, орієнтовану на потреби найуразливіших верств населення.

Координаційні функції у сфері громадського здоров'я, відповідно до міжнародно прийнятої моделі, виконує Центр громадського здоров'я МОЗ України, який з моменту утворення активно співпрацює з організаціями громадянського суспільства, зокрема закуповує в них послуги з профілактики ВІЛ/СНІД, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих людей, супроводу людей, які лікують туберкульоз [4].

Важливо відзначити, що Центр розпочав закупівлю таких послуг у НУО в 2019 р. і продовжує забезпечувати співпрацю зараз. Спільно з НУО впроваджуються заходи протидії соціально небезпечним захворюванням, реалізуються програми замісної підтримувальної терапії.

Залучення НУО є не лише корисним, але й вигідним, оскільки надавані ними послуги, краще відповідають потребам населення та є ефективнішими порівняно з аналогічними послугами державних структур або суб'єктів господарювання.

У демократичних країнах поширено практику фінансової підтримки НУО, що дозволяє їм покривати частину своїх витрат із бюджетних коштів. Хоча рівень такої підтримки в Україні є невисоким, важливим є сам факт залучення НУО до надання послуг у системі громадського здоров'я. Це сприяє розвитку громадянського суспільства, зменшує залежність від іноземних і приватних донорів, а також сприяє зростанню довіри громадськості до органів влади завдяки зменшенню корупційних ризиків.

Ефективне партнерство, орієнтоване на досягнення конкретних результатів, є одним з основних чинників успішного впровадження програм громадського здоров'я [10]. Це підтверджено діяльністю Центрів контролю та профілактики хвороб (ЦКПХ), що забезпечують епідеміологічний нагляд, профілактику захворювань, імунопрофілактику та реагування на надзвичайні

ситуації. Водночас така співпраця має обов'язково передбачати отримання конкретних результатів, а не формальне залучення представників НУО до центрів, комітетів і робочих груп.

Щоб забезпечити дієве залучення НУО до надання послуг у сфері громадського здоров'я, варто:

1. Запровадити прозорі механізми фінансування НУО на національному й місцевому рівнях. Однією з ключових проблем у сфері громадського здоров'я є відсутність стабільних механізмів фінансування НУО. Це відбувається за рахунок міжнародних донорів, що створює ризик припинення або скорочення програм у разі зменшення зовнішньої підтримки.

2. Розробити інструменти участі НУО у реалізації програм громадського здоров'я із відповідним державним фінансуванням, включаючи механізми субсидій, грантів і публічно-приватного партнерства. Запровадити механізм конкурсного розподілу державного фінансування для реалізації програм у сфері громадського здоров'я на основі оцінки ефективності їхньої діяльності. Забезпечити участь НУО в державних програмах шляхом спрощення доступу до бюджетних коштів.

3. Запровадити єдину систему моніторингу та оцінки ефективності діяльності НУО у сфері громадського здоров'я. Відсутність такої системи ускладнює інтеграцію НУО у національні програми та плани. Необхідно інтегрувати існуючі бази даних у єдину систему збирання та аналізування даних про реалізацію програм громадського здоров'я, запровадивши стандартизовані критерії оцінки ефективності. Це не лише дозволить порівнювати ефективність діяльності, а й зміцнить довіру суспільства до органів влади.

4. Розробити інструменти міжсекторальної й міжгалузевої співпраці на місцевому рівні. Їхня відсутність зменшує ефективність реалізації політики. Необхідно інституціоналізувати співпрацю між НУО, органами місцевого самоврядування, Центрами контролю та профілактики хвороб, медичними

зкладами, іншими стейкхолдерами, та затвердити алгоритми міжсекторальної й міжгалузевої співпраці на всіх рівнях управління.

Висновки та перспективи подальших розвідок:

1. Попри війну національна система охорони здоров'я зберегла керованість і здатність виконувати свої функції. Центр громадського здоров'я МОЗ України продовжує закупати послуги у сфері громадського здоров'я, залучаючи НУО як надавачів послуг, зокрема завдяки фінансовій підтримці іноземних донорів. Це свідчить про існування взаємодії між державою та суспільством, яка дозволяє реалізовувати профілактичні, лікувальні й просвітницькі заходи, попри наявні виклики.

2. Наявна в Україні нормативно-правова база дозволяє залучати НУО до співпраці з органами влади у сфері громадського здоров'я. Проте досі не вирішено проблеми недостатньої інституційної підтримки НУО, обмеженого фінансування їхньої діяльності, неузгодженості чинної політики й громадських ініціатив. Існування цих проблем обмежує результативність та ефективність роботи НУО та їхню здатність до довгострокового планування.

3. Ухвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я України до 2030 року свідчить про позитивне змінення підходів держави в частині співпраці з НУО у сфері громадського здоров'я.

4. Щоб забезпечити подальший розвиток НУО, що надають послуги у системі громадського здоров'я, варто запровадити цільове державне фінансування їхньої діяльності, включити НУО у публічно-приватне партнерство, розробити механізми спрощеного доступу до програм фінансування.

5. Інтеграція НУО у загальнодержавну систему громадського здоров'я дозволить створити більш стійку, ефективну та інклюзивну систему надання послуг та забезпечити доступність медичної допомоги для всіх верств населення.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на оцінку ефективності впроваджених законодавчих змін та стратегій у сфері громадського здоров'я,

дослідження кращих міжнародних практик залучення НУО та їхню адаптацію до українського контексту, розширення партнерства між НУО та державними структурами у сфері громадського здоров'я.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : ратифіковано із заявою Законом України від 16 вер. 2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 15.04.2026).

2. Nations in Transit 2023: Ukraine. *Freedom House*. URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2023> (дата звернення: 15.04.2026).

3. Global action plan for healthy lives and well-being for all. *The official site of the World Health Organization*. URL: <https://www.who.int/initiatives/sdg3-global-action-plan> (дата звернення: 15.04.2026).

4. Розробка та фінансування регіональних і місцевих програм громадського здоров'я : операційний посібник. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: <https://phc.org.ua/regionalni-sistemi-gromadskogo-zdorovya> (дата звернення: 15.04.2026).

5. Як ВІЛ-сервісні організації працюють в умовах війни? Результати опитування. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: <https://phc.org.ua/news/yak-vil-servisni-nuo-pracyuyut-v-umovakh-viyni-rezultati-opituvannya> (дата звернення: 15.04.2026).

6. Кисельов С. О. Неурядові організації. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. URL: <https://esu.com.ua/article-71886> (дата звернення: 15.04.2026).

7. Матвійчук А. В., Хилько М. І. Особливості взаємодії держави з неурядовими організаціями: досвід Польщі та США. *Політичне життя*.

2023. № 4. С. 52–59. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.7> (дата звернення: 15.04.2026).

8. Psychosocial contexts of the HIV epidemic in Poland / A. Walendzik-Ostrowska, et al. *Przegl Epidemiol.* 2023. Vol. 77 (3). P. 302–316. URL: <https://doi.org/10.32394/pe.77.28> (дата звернення: 15.04.2026).

9. Exploring the impact of NGOs in the United States. *The official site of the FI Group.* URL: <https://www.fi-group.us/exploring-the-impact-of-ngos-in-the-united-states> (дата звернення: 15.04.2026).

10. Місце громадського здоров'я в Стратегії розвитку системи охорони здоров'я України до 2030 року (частина 1) / І. С. Миронюк та ін. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України.* 2024. № 1 (99). С. 39-48.

11. EU4Health programme 2021–2027 – a vision for a healthier European Union. *The official site of the European Commission.* URL: https://health.ec.europa.eu/funding/eu4health_en (дата звернення: 15.04.2026).

12. Загальна декларація прав людини. *Офіційний вісник України.* 2008. № 93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 15.04.2026).

13. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

14. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

15. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 трав. 2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

16. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 бер. 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

17. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

18. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 27 вер. 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

19. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06 вер. 2022 р. № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

20. Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2025 р. № 34-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-rozvytku-systemy-okhorony-zdorovia-na-period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-u-20252027-rokakh-34r-170125> (дата звернення: 15.04.2026).

21. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Accessed 15 April 2026).

2. The official site of Freedom House (2023), “*Nations in Transit 2023: Ukraine*”, available at: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2023> (Accessed 15 April 2026).

3. The official site of World Health Organization (2021), “*Global Action Plan for Healthy Lives and Well-being for All*”, available at: <https://www.who.int/initiatives/sdg3-global-action-plan> (Accessed 15 April 2026).

4. The official site of the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine (2020), “*Development and financing of regional and local public health programs: An operational manual*”, available at: <https://phc.org.ua/regionalni-sistemi-gromadskogo-zdorovya> (Accessed 15 April 2026).

5. The official site of the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine (2022), “*How HIV service organizations work in wartime: Survey results*”, available at: <https://phc.org.ua/news/yak-vil-servisni-nuo-pracyuyut-v-umovakh-viyni-rezultati-opituvannya> (Accessed 15 April 2026).

6. Kyselov, S. O. (2021). “Non-Governmental Organizations”, *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine], Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, available at: <https://esu.com.ua/article-71886> (Accessed 15 April 2026).

7. Matviychuk, A. V., and Khylyko, M. I. (2023), “Features of state interaction with non-governmental organizations: Experience of Poland and the USA”, *Political Life*, vol. 4, pp. 52-59. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.7>.

8. Walendzik-Ostrowska, A., et al. (2023), “Psychosocial contexts of the HIV epidemic in Poland”, *Przegl Epidemiol*, vol. 77 (3), pp. 302–316. <https://doi.org/10.32394/pe.77.28>.

9. The official site of the FI Group (2025), “*Exploring the impact of NGOs in the United States*”, available at: <https://www.fi-group.us/exploring-the-impact-of-ngos-in-the-united-states> (Accessed 15 April 2026).

10. Myroniuk, I. S., et al. (2024), “The place of public health in the Strategy for the Development of the Healthcare System of Ukraine until 2030 (Part 1)”, *Bulletin of Social Hygiene and Organization of Health Care of Ukraine*, vol. 1, pp. 39–48.

11. The official site of the European Commission (2023), “*EU4Health programme 2021–2027 – a vision for a healthier European Union*”, available at: https://health.ec.europa.eu/funding/eu4health_en (Accessed 15 April 2026).

12. UN (1948), “Universal Declaration of Human Rights”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Accessed 15 April 2026).

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-бп#Text> (Accessed 15 April 2026).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “Civil Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Accessed 15 April 2026).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (Accessed 15 April 2026).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On Public Associations”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (Accessed 15 April 2026).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On Charitable Activities and Charitable Organizations”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (Accessed 15 April 2026).

18. President of Ukraine (2021), Decree “On the National Strategy for Promoting Civil Society Development in Ukraine for 2021–2026”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (Accessed 15 April 2026).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “On the Public Health System”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (Accessed 15 April 2026).

20. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025), Resolution “Approval of the Strategy for the Development of the Healthcare System for the period until 2030 and approval of the operational action plan for its implementation in 2025–2027”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-rozvytku-systemy-okhorony-zdorovia-na-period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-u-20252027-rokakh-34r-170125> (Accessed 15 April 2026).

21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “On Volunteer Activities”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (Accessed 15 April 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 08.04.26

Прорецензовано / Revised: 16.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 23.04.26